

หนังสือเรียน ราชวิชาพื้นฐาน
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

นาฏศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ม.๖

เล่ม ๓

ผู้เรียบเรียง

จิรพันธ์ สมประสงค์

๖๐.-

 IMAC EDUCATION

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

นาฏศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

เล่ม ๓

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

จิรพันธ์ สมประสงค์

ผู้ตรวจ

สุกัญญา ณ ตะกั่วทุ่ง

สุนทรี ดามพวรรณฤทธิ์

ผศ. ดร.ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช

บรรณาธิการ

วาริสรา ประภาสพงษ์

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

นาฏศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๓

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

จิรพันธ์ สมประสงค์.

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ม.6 เล่ม 3--กรุงเทพฯ :
แม็คเ็ดดูเคชั่น, 2560.

76 หน้า.

1. นาฏศิลป์--การศึกษาและการสอน (มัธยมศึกษา). I. ชื่อเรื่อง.
780.7

ISBN 978-616-274-817-2

สงวนลิขสิทธิ์ : มกราคม ๒๕๖๐

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ห้ามลอกเลียน ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาต
เป็นลายลักษณ์อักษร

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดย

MAC EDUCATION

ส่งธนาณัติสั่งจ่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว

ในนาม บริษัท แม็คเ็ดดูเคชั่น จำกัด

เลขที่ ๙/๙๙ อาคารแม็ค ซอยลาดพร้าว ๓๘ ถนนลาดพร้าว

แขวงจันทระเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

☎ ๐-๒๙๓๘-๒๐๒๒-๗ โทรสาร ๐-๒๙๓๘-๒๐๒๘

www.MACeducation.com

พิมพ์ที่ : บริษัท แอ็ดวานซ์ อินเตอร์ พรีนติ้ง จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เป็นหนังสือเรียนที่ได้ผ่านการปรับปรุงและพัฒนาด้วยวิสัยทัศน์ของผู้จัดทำ โดยมุ่งให้หนังสือเรียนศิลปะนี้ ทันยุคสมัยและทันเหตุการณ์ในการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของกระทรวงศึกษาธิการ

ผลจากการปรับหลักสูตรแกนกลางใหม่ให้เป็นมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ ครั้งนี้ ทางบริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด เข้าใจสถานการณ์ดี จึงได้ให้มีการดำเนินการปรับปรุงหนังสือเรียน ของสาระการเรียนรู้ศิลปะใหม่ทั้งหมด ให้ตรงและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และสาระ การเรียนรู้ที่กำหนดใหม่ ได้แก่ การทบทวนปรับปรุงหน่วยการเรียนรู้ใหม่ การปรับสาระการเรียนรู้ ประจำหน่วยใหม่ให้ตรงกับสาระการเรียนรู้ชั้นปีที่กำหนด การเพิ่มเติมเนื้อหาสาระที่ขาด และ ตรวจสอบเน้นผลให้สะท้อนถึงมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะให้ ตรงประเด็น และให้เห็นถึงความแตกต่างในเนื้อหาสาระระหว่างช่วงชั้นและชั้นปี ไม่ให้มีการเรียน ซ้ำซ้อนกัน และคำนึงความยากง่ายให้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน ทั้งนี้โดยยึดถือตาม มาตรฐานช่วงชั้นที่กำหนดไว้ทุกประการ

จิรพันธ์ สมประสงค์

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๓
ตรงตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้
สาระที่ ๓ นาฏศิลป์	ศ ๓.๑ เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่าของนาฏศิลป์ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่าง อิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
	ศ ๓.๒ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

คำชี้แจง

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ได้จัดทำและพัฒนาขึ้นใหม่ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยในการจัดทำและพัฒนาหนังสือเรียนแม็คครั้งนี้ นอกจากจัดเนื้อหาให้ตรงกับ สาระแกนกลางและตัวชี้วัดชั้นปีที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดแล้ว ยังได้นำผลการวิจัยประเมินผลการใช้สื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ซึ่งบริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยมาดำเนินการพัฒนาหนังสือเรียนชุดนี้ ดังนี้

๑. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้ตรงตามตัวชี้วัดช่วงชั้นและครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้ของ หลักสูตรทุกมาตรฐานที่หลักสูตรแกนกลางกำหนดให้เรียนในแต่ละปี

๒. จัดให้มีกิจกรรมเพื่อฝึกกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จนบรรลุตาม มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดช่วงชั้นของหลักสูตร ซึ่งสามารถศึกษารายละเอียดได้จากแผนการจัดการ เรียนรู้ที่สำนักพิมพ์ได้จัดทำขึ้นตามแนวทางการวางแผนแบบมองย้อนกลับ (Backward Design) ทั้งนี้ ผู้สอนควรชี้แจงและให้คำแนะนำเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนปฏิบัติได้จริง

๓. เพื่อสนองนโยบายในการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนโยบาย ให้มีการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาทุกระดับ ได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาและกิจกรรม การเรียนรู้ในรูปแบบภาระงานที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ โดยแทรกไว้ในกิจกรรมฝึกปฏิบัติในบางหน่วยที่มีเนื้อหาสอดคล้อง โดยใช้ตรา สัญลักษณ์โครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ กำกับไว้ เพื่อเป็นจุดสังเกตสำหรับครูผู้สอนจะได้แนะนำผู้เรียน และครูควรเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ของบริษัท และขอตั้งปณิธานว่าจะสร้างสรรค์สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณค่า และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อวงการ ศึกษาตลอดไป

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การแสดงนาฏศิลป์

หน้า
๒

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓

๑.๑ ศิลปะการแสดง

๓

- ความหมายของศิลปะการแสดง ๓
- ขอบเขตของศิลปะการแสดง ๓
- การแสดงบัลเลต์ ๔
- การแสดงโมเดิร์น ดานซ์ ๗
- การละคร ๕
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๑๘

๑.๒ ละครสร้างสรรค์

๒๐

- ความหมายของละครสร้างสรรค์ ๒๐
- ประวัติความเป็นมาของละครสร้างสรรค์ ๒๐
- องค์ประกอบของการแสดงละครสร้างสรรค์ ๒๑
- กระบวนการของละครสร้างสรรค์ ๒๒
- ประโยชน์ของละครสร้างสรรค์ ๒๕
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๒๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เอกลักษณะของนาฏศิลป์ไทย

๒๘

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓, ๕, ๖, ๘ และ ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓

๒.๑ ระบำและรำ

๒๕

- ระบำ ๒๕
- รำ ๓๐
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๓๑

๒.๒ ละครและโขน

๓๒

- ละคร ๓๒
- โขน ๓๗
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ ๔๑

๒.๓ การละเล่นพื้นเมืองของไทย

๔๒

- เพลงพื้นเมือง

๔๒

- การแสดงพื้นเมือง

๔๓

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๔๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ การฝึกทักษะทางนาฏศิลป์

๔๓

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓

๓.๑ การประดิษฐ์ท่ารำ

๔๘

- การประดิษฐ์ท่ารำระบำวิชณี

๔๘

- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ

๕๘

บรรณานุกรม

๕๕

ภาคผนวก

๖๐

ดัชนี

๗๐

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ นาฏศิลป์

การแสดงนาฏศิลป์

๑.๑ ศิลปะการแสดง
(มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๕, ๗, ๘
และ ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๓)

๑.๒ ละครสร้างสรรค์
(มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๕, ๖)

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

๑. มีทักษะในการแสดงหลากหลายรูปแบบ (มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑)
๒. สร้างสรรค์ละครสั้นในรูปแบบที่ชื่นชอบ (มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๒)
๓. วิเคราะห์แก่นของการแสดงนาฏศิลป์และการละครที่ต้องการสื่อความหมายในการแสดง (มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๕)
๔. บรรยายและวิเคราะห์อิทธิพลของเครื่องแต่งกาย แสง สี เสียง ฉาก อุปกรณ์ และสถานที่ที่มีผลต่อการแสดง (มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๖)
๕. พัฒนาและใช้เกณฑ์การประเมินในการประเมินการแสดง (มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๗)
๖. วิเคราะห์ท่าทางและการเคลื่อนไหวของผู้คนในชีวิตประจำวันและนำมาประยุกต์ใช้ในการแสดง (มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๘)
๗. เปรียบเทียบการนำการแสดงไปใช้ในโอกาสต่างๆ (มฐ. ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑)
๘. บรรยายวิวัฒนาการของนาฏศิลป์และการละครไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (มฐ. ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๓)

๑.๑ ศิลปะการแสดง

ความหมายของศิลปะการแสดง

ศิลปะการแสดง (Performing Arts) คือ งานศิลปะแขนงหนึ่ง แสดงออกด้วยลีลาท่าทาง มีทั้งลักษณะที่เป็นเรื่องราวและไม่เป็นเรื่องราว ความแตกต่างของงานศิลปะการแสดงกับงานศิลปะ ประเภทภาพพิมพ์ จิตรกรรม ประติมากรรม เป็นงานลักษณะปัจเจกชน ซึ่ง (การผลิตผลงานศิลปะ) เป็นการนำจากตัวศิลปินเพียงผู้เดียว แต่งานการแสดงจะเป็นลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะ มีจุดมุ่งหมายของการทำงานเพื่อกลุ่มคนเดียวกัน มีการถ่ายทอดโดยการแสดงออกด้วยท่าทางการเดินแทนการสื่อสารสาระของงานผ่านแผ่นผ้าใบด้วยการวาดระบายสี ดังนั้นร่างกายจึงเป็นเหมือนสื่อกลางในการถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึก

ศิลปะการแสดง ตามความหมายสากล หมายถึง การดนตรี การละคร และนาฏศิลป์ ศิลปะการแสดงแบ่งเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่

๑. **ศิลปะการแสดงที่เป็นประเพณี** เป็นการแสดงที่มีวิธีการแสดงที่เป็นแบบแผน มีการพัฒนาเรื่องและรูปแบบการแสดงมาตั้งแต่สมัยโบราณอันเป็นรากฐานศิลปวัฒนธรรมของชาติ

๒. **ศิลปะการแสดงแบบร่วมสมัย** เป็นการแสดงที่มีวิธีการแสดง แนวคิดหรือแก่นเรื่องที่เป็นวิถีตะวันตก ได้แก่ ละครสมัยใหม่ ละครพูด และละครร่วมสมัยต่างๆ

ขอบเขตของศิลปะการแสดง

ขอบเขตของศิลปะการแสดงทุกรูปแบบ สามารถแบ่งออกได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. **ศิลปะการแสดงแบบขนบนิยม** ได้แก่ ดนตรี การละคร และนาฏศิลป์ แบ่งเป็นแบบไทย ได้แก่ โขน ละครรำ ซึ่งถือเป็นความงามมาตรฐานแบบคลาสสิก เดิมถ่ายทอดจากศิลปินในวัง ปัจจุบันสร้างสรรค์และอนุรักษ์โดยศิลปินของกรมศิลปากรและวิทยาลัยนาฏศิลป์และสถาบันการศึกษาที่ได้บรรจุหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านการแสดง และถือเป็นภาพลักษณ์ของประเทศ อีกประเภทหนึ่งคือศิลปะการแสดงแบบคลาสสิกตะวันตก ได้แก่ วงดนตรีคลาสสิกประเภทต่างๆ เช่น วงออร์เคสตรา (Orchestra) และระบำปาลายเท้า เช่น บัลเลตต์ (Ballet) เป็นต้น

๒. **ศิลปะการแสดงแบบชาวบ้าน** ได้แก่ ศิลปะการแสดงที่ยังแสดงอยู่ในชุมชน โดยมีชุมชนเป็นผู้สนับสนุน เช่น เพลงพื้นบ้านต่างๆ หมอลำ ลิเก โนรา ค่าวซอ หนังตะลุง เซิ้ง ฟ้อน โขนสด จี๊วจีน เป็นต้น สร้างสรรค์โดยศิลปินในชุมชนท้องถิ่น มีผู้สนับสนุนจากชุมชน การแสดงที่เกิดขึ้นอาจมีลักษณะผสมผสานใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงแนวการนำเสนอ ทั้งนี้เพื่อปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

๓. **ศิลปะการแสดงแบบร่วมสมัย** ได้แก่ ดนตรี นาฏศิลป์ และการละคร ละครพูดในวิถีการแสดงแบบตะวันตก เช่น ละครเวทีในมหาวิทยาลัย ละครเร่เพื่อการศึกษาในชุมชนต่างๆ รวมถึงการแสดงที่ได้รับการพัฒนาขึ้นใหม่จากศิลปะแบบประเพณีและศิลปะของชุมชนจากศิลปินปัจจุบัน

๔. ศิลปะการแสดงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ศิลปะการแสดงที่มีบทบาทในพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ เช่น พิธีบวงสรวง พิธีปลงศพ พิธีกรรมและการแสดงแก้บน การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ที่ล้วนผูกพันกับความเชื่อและความศรัทธาของสังคมนั้น ๆ

๕. ศิลปะการแสดงที่อยู่ในสื่อต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ วิทยุ เป็นต้น เป็นการจัดสร้างหรือนำเสนอเพื่อบอกเล่า และเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนางานศิลปะ

การแสดงบัลเลต์

บัลเลต์ (Ballet) เป็นศิลปะการแสดงด้วยการเต้นรำเพื่อความบันเทิงที่สวยงามและเก๋ไก๋ เฟื่องฟูในยุคเรเนสซองซ์ (ศตวรรษที่ ๑๕) ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงที่โลดโผน ละครใบ้ บทละครสนทนา และบทเพลงผสมผสานกัน แพร่หลายในรัสเซียและเติบโตในอีกรูปแบบที่อเมริกามาจนถึงปัจจุบัน

บัลเลต์เริ่มต้นในประเทศอิตาลี ยุคพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ของฝรั่งเศสในศตวรรษที่ ๑๗ ด้วยการพัฒนารูปแบบบัลเลต์เป็นรากฐานระดับคลาสสิกจนถึงปัจจุบัน ต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๕๐ บัลเลต์ได้พัฒนาไปยังประเทศเดนมาร์ก และรุ่งเรืองสูงสุดที่ประเทศรัสเซีย

บัลเลต์มาจากภาษาละตินว่า “บัลเยเร (Ballere)” แปลว่า “การเต้น” เกิดขึ้นจากการเต้นโดยบังเอิญในงานแต่งงานของชนชั้นสูง คือ พระนางแคเธอรีนแห่งเมดิซี (Catherine de Medici) โดยนักดนตรีต้องการมอบความบันเทิงให้แก่แขกผู้มาร่วมงานด้วยการเต้น “บัลโย (Ballo)” ภาษาอิตาลีแปลว่า “เต้น” ต่อมานักเต้นประจำราชสำนักฝรั่งเศสเห็นว่าผู้ชมมีความสนใจและรู้สึกสนุกสนาน จึงเพิ่มบทพูด บทร้อง ทำทาง ดนตรี และออกแบบเสื้อผ้าให้เหมาะสมกับเรื่องราว จนการเต้นบัลโยพัฒนาเป็นบัลเลต์ในปัจจุบัน

การแสดงบัลเลต์ในราชสำนัก

(ภาพจาก Bland, Alexander. *A History of Ballet and Dance in the Western World.*

New York : Praeger Publishers, ๑๙๗๖.)

การจัดให้มีการเรียนการสอนบัลเลต์เริ่มขึ้นในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งแต่เดิมจะเป็นการแสดงในราชสำนักเท่านั้น เมื่อมีการสอนแก่ประชาชนทั่วไปจึงต้องมีท่วงท่าต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๗ ถึงศตวรรษที่ ๑๘ บัลเลต์ได้มีการพัฒนาเทคนิค นอกจากท่วงท่าเต้นยังใช้เทคนิคศิลปะการร้องแบบเรื่องราวประกอบการแสดง โอเปรามาผสมผสานกับบัลเลต์ได้อย่างลงตัว ถือเป็นกาปฏิวัติวงการบัลเลต์จนมีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นใหม่ว่า “ระบำปลายเท้า” นักแสดงต้นแบบการเต้นแบบพอยต์เท้าทั้ง ๒ ท่านนี้ คือ แจนวิแยฟกอ สเซอแลง มารี